

ROZUMÍME ÚČETNÍ ZÁVĚRCE PODNIKATELŮ

Hana Březinová

Rozvaha

Výsledovka

Cash Flow

Příloha k účetní závěrce

Zpráva o vztazích

Výroční zpráva

Přehled o změnách vlastního kapitálu

Wolters Kluwer

ROZUMÍME ÚČETNÍ ZÁVĚRCE PODNIKATELŮ

Rozumíme účetní závěrce podnikatelů

HANA BŘEZINOVÁ

Vzor citace: BŘEZINOVÁ, H. *Rozumíme účetní závěrce podnikatelů*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 224 s.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Březinová, Hana

Rozumíme účetní závěrce podnikatelů / Hana Březinová. -- Vyd. 1. -- Praha : Wolters Kluwer, 2014. -- 224 s.

ISBN 978-80-7478-640-2 (brož.)

657 * (437.3)

- účetnictví -- Česko

- příručky

657 - Účetnictví [4]

Recenze:

prof. Ing. Libuše Müllerová, CSc.

© **Hana Březinová, 2014**

ISBN: 978-80-7478-640-2 (brož.)

978-80-7478-641-9 (e-pub.)

978-80-7478-642-6 (mobi.)

978-80-7478-643-3 (pdf.)

OBSAH

Seznam zkratek	14
Seznam zkratek některých použitých právních předpisů	15
Poděkování	16
Úvod	17
Motto	17
1 Účetnictví	18
1.1 Účetnictví jako informační systém	19
1.2 Vývoj účetnictví	19
1.3 Přístupy účetnictví	23
1.4 Kvalitativní charakteristiky	25
1.5 Podstata podvojného účetnictví	25
1.5.1 Aktiva	26
1.5.2 Pasiva	27
1.5.3 Bilanční rovnice	28
1.5.4 Změny položek rozvahy a výsledovky	28
1.5.5 Změny položek rozvahy, výsledovky a cash flow	29
1.5.6 Účty	31
1.6 Shrnutí	32
2 Všeobecné účetní zásady (principy)	33
2.1 Věrné a poctivé zobrazení	33
2.2 Zásada účetní jednotky	34
2.3 Zásada neomezené doby trvání účetní jednotky	34
2.4 Zásada periodicity	35
2.5 Stálost účetních metod	36
2.6 Oceňování	36
2.7 Zásada opatrnosti	36
2.8 Zásada konzistence mezi obdobími	36
2.9 Věcná (materiální) zásada	37
2.10 Přednost obsahu před formou	37
2.11 Akruální princip	37
2.12 Zákaz kompenzace	38
2.13 Zásada vymezení okamžiku realizace	38
2.14 Shrnutí	39

3	Účetní metody.....	40
3.1	Oceňování.....	40
3.1.1	Oceňování k okamžiku uskutečnění účetního případu	40
3.1.2	Oceňování k okamžiku sestavení účetní závěrky (k rozvahovému dni).....	42
3.2	Odpisování.....	44
3.3	Shrnutí.....	45
4	Mezinárodní regulace účetnictví.....	47
4.1	Přístupy ke členění účetních systémů.....	49
4.2	Všeobecně uznávané zásady (GAAP – US GAAP).....	51
4.2.1	Fundamentální postuláty	53
4.2.2	Ucelený teoretický základ	54
4.2.3	Základní elementy účetních výkazů	55
4.3	Směrnice EU.....	63
4.4	Mezinárodní účetní standardy – IAS/IFRS	68
4.5	Shrnutí.....	69
5	Vymezení účetních výkazů.....	71
5.1	Systém účetních výkazů.....	72
5.2	Rozvaha (balance).....	73
5.2.1	Podstata rozvahy.....	73
5.2.2	Vertikální členění rozvahy	73
5.2.3	Horizontální členění rozvahy.....	74
5.2.4	Druhy rozvahy	75
5.3	Výkaz zisku a ztráty (výsledovka)	76
5.3.1	Podstata výkazu zisku a ztráty.....	76
5.3.2	Vertikální členění výsledovky	77
5.3.3	Horizontální členění výsledovky	78
5.4	Přehled o peněžních tocích (cash flow).....	78
5.4.1	Podstata cash flow.....	78
5.4.2	Vertikální členění cash flow.....	79
5.4.3	Horizontální členění cash flow	80
5.5	Přehled o změnách vlastního kapitálu.....	80
5.5.1	Podstata přehledu o změnách vlastního kapitálu	80
5.5.2	Vertikální členění přehledu o změnách vlastního kapitálu	81
5.5.3	Horizontální členění přehledu o změnách vlastního kapitálu....	81
5.6	Shrnutí.....	81

6	Základní prvky rozvahy.....	83
6.1	Aktiva celkem	83
6.1.1	Pohledávky za upsaný základní kapitál (A.).....	84
6.1.2	Dlouhodobý majetek (B.)	85
6.1.3	Dlouhodobý nehmotný majetek (B.I.).....	85
6.1.4	Dlouhodobý hmotný majetek (B.II.)	91
6.1.5	Dlouhodobý finanční majetek (B.III.)	96
6.1.6	Oběžná aktiva (C.).....	100
6.1.7	Zásoby (C.I.).....	100
6.1.8	Dlouhodobé pohledávky (C.II.).....	103
6.1.9	Krátkodobé pohledávky (C.III.)	105
6.1.10	Krátkodobý finanční majetek (C.IV.)	106
6.1.11	Časové rozlišení (D.I.).....	108
6.2	Pasiva celkem	109
6.2.1	Základní kapitál (A.I.)	110
6.2.2	Kapitálové fondy (A.II.)	113
6.2.3	Fondy ze zisku (A.III.)	115
6.2.4	Výsledek hospodaření minulých let (A.IV.).....	116
6.2.5	Výsledek hospodaření běžného účetního období (A.V.).....	118
6.2.6	Rezervy (B.I.)	119
6.2.7	Dlouhodobé závazky (B.II.).....	121
6.2.8	Krátkodobé závazky (B.III.)	123
6.2.9	Bankovní úvěry a výpomoci (B.IV.).....	123
6.2.10	Časové rozlišení (C.I.)	124
6.3	Shrnutí.....	125
7	Základní prvky Výkazu zisku a ztráty	126
7.1	Druhé členění výsledovky	126
7.1.1	Tržby za prodej zboží (I.)	126
7.1.2	Náklady vynaložené na prodané zboží (A.)	126
7.1.3	Obchodní marže (+).....	127
7.1.4	Výkony (II.)	127
7.1.5	Výkonová spotřeba (B.).....	127
7.1.6	Přidaná hodnota (+).....	128
7.1.7	Osobní náklady (C.).....	128
7.1.8	Daně a poplatky (D.).....	128
7.1.9	Odpisy dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku (E.).....	129
7.1.10	Tržby z prodeje dlouhodobého majetku a materiálu (III.).....	129

7.1.11	Zůstatková cena prodaného dlouhodobého majetku a materiálu (F.).....	130
7.1.12	Změna stavu rezerv a opravných položek v provozní oblasti a komplexních nákladů příštích období (G.).....	130
7.1.13	Ostatní provozní výnosy (IV.).....	130
7.1.14	Ostatní provozní náklady (H.)	131
7.1.15	Převod provozních výnosů (V.).....	132
7.1.16	Převod provozních nákladů (I.)	132
7.1.17	Provozní výsledek hospodaření (*)	132
7.1.18	Tržby z prodeje cenných papírů a podílů (VI.).....	132
7.1.19	Prodané cenné papíry a podíly (J.)	133
7.1.20	Výnosy z dlouhodobého finančního majetku (VII.).....	133
7.1.21	Výnosy z krátkodobého finančního majetku (VIII.).....	133
7.1.22	Náklady z finančního majetku (K.).....	133
7.1.23	Výnosy z přecenění cenných papírů a derivátů (IX.)	134
7.1.24	Změna stavu rezerv a opravných položek ve finanční oblasti (M.).....	134
7.1.25	Výnosové úroky (X.).....	134
7.1.26	Nákladové úroky (N.)	134
7.1.27	Ostatní finanční výnosy (XI.).....	135
7.1.28	Ostatní finanční náklady (O.).....	135
7.1.29	Převod finančních výnosů (XII.).....	135
7.1.30	Převod finančních nákladů (P.).....	135
7.1.31	Finanční výsledek hospodaření (*).....	135
7.1.32	Daň z příjmů z běžné činnosti (Q.).....	135
7.1.33	Výsledek hospodaření za běžnou činnost (**).	136
7.1.34	Mimořádné výnosy (XIII.).....	136
7.1.35	Mimořádné náklady (R.).....	136
7.1.36	Daň z příjmů z mimořádné činnosti (S.).....	136
7.1.37	Mimořádný výsledek hospodaření (*).....	136
7.1.38	Převod podílu na výsledku hospodaření společníkům (T.).....	137
7.1.39	Výsledek hospodaření za účetní období (***).....	137
7.1.40	Výsledek hospodaření před zdaněním (****).....	137
7.2	Účelové členění výsledovky.....	137
7.2.1	Tržby z prodeje výrobků, zboží a služeb (I.).....	138
7.2.2	Náklady prodeje (A.)	138
7.2.3	Hrubý zisk nebo ztráta (*).....	138
7.2.4	Odbytové náklady (B.).....	139
7.2.5	Správní režie (C.).....	139
7.2.6	Jiné provozní výnosy (II.).....	139

7.2.7	Jiné provozní náklady (D.)	139
7.2.8	Provozní výsledek hospodaření (*)	139
7.3	Shrnutí.....	140
8	Základní prvky Přehledu o peněžních tocích (cash flow).....	141
8.1	Metody sestavení cash flow.....	141
8.2	Možné řešení cash flow dle ČÚS č. 023.....	142
8.2.1	Matematický vzorec cash flow	142
8.2.2	Stav peněžních prostředků a peněžních ekvivalentů na začátku účetního období (P).....	143
8.2.3	Účetní zisk nebo ztráta z běžné činnosti před zdaněním (Z)	143
8.2.4	Úpravy o nepeněžní operace (A.1.)	144
8.2.4.1	Odpisy dlouhodobého majetku (A.1.1.)	144
8.2.4.2	Změna stavu opravných položek a rezerv (A.1.2.)... ..	144
8.2.4.3	Zisk (ztráta) z prodeje dlouhodobého majetku (A.1.3.).....	145
8.2.4.4	Výnosy z podílů na zisku (A.1.4.).....	145
8.2.4.5	Vyúčtované nákladové úroky a vyúčtované výnosové úroky (A.1.5.).....	145
8.2.4.6	Případné úpravy o ostatní nepeněžní operace (A.1.6.).....	146
8.2.5	Čistý peněžní tok z provozní činnosti před zdaněním, změnami pracovního kapitálu a mimořádnými položkami (A.*).....	146
8.2.6	Změny stavu nepeněžních složek pracovního kapitálu (A.2.).....	146
8.2.6.1	Změna stavu pohledávek z provozní činnosti, aktivních účtů časového rozlišení a dohadných účtů aktivních (A.2.1.).....	146
8.2.6.2	Změna stavu krátkodobých závazků z provozní činnosti, pasivních účtů časového rozlišení a dohadných účtů pasivních (A.2.2.).....	147
8.2.6.3	Změna stavu zásob (A.2.3.).....	147
8.2.6.4	Změna stavu krátkodobého finančního majetku (A.2.4.).....	147
8.2.7	Čistý peněžní tok z provozní činnosti před zdaněním a mimořádnými položkami (A.***).....	148
8.2.8	Vyplacené úroky s výjimkou kapitalizovaných úroků (A.3.)....	148
8.2.9	Přijaté úroky (A.4.).....	148

8.2.10	Zaplacená daň z příjmů za běžnou činnost a za doměrky daně za minulá období (A.5.).....	148
8.2.11	Příjmy a výdaje spojené s mimořádnými účetními případy, které tvoří mimořádný výsledek hospodaření včetně uhrazené splatné daně z příjmů z mimořádné činnosti (A.6.).....	148
8.2.12	Přijaté podíly na zisku (A.7.).....	149
8.2.13	Čistý peněžní tok z provozní činnosti (A.***).....	149
8.2.14	Výdaje spojené s nabytím stálých aktiv (B.1.).....	149
8.2.15	Příjmy z prodeje stálých aktiv (B.2.).....	149
8.2.16	Zápůjčky a úvěry spřízněným osobám (B.3.).....	149
8.2.17	Čistý peněžní tok vztahující se k investiční činnosti (B.***).....	150
8.2.18	Dopady změn dlouhodobých závazků, popřípadě takových krátkodobých závazků, které spadají do oblasti finanční činnosti (C.1.).....	150
8.2.19	Dopady změn vlastního kapitálu na peněžní prostředky a peněžní ekvivalenty (C.2.).....	150
8.2.20	Čistý peněžní tok vztahující se k finanční činnosti (C.***).....	151
8.2.21	Čisté zvýšení nebo snížení peněžních prostředků (F).....	151
8.2.22	Stav peněžních prostředků a peněžních ekvivalentů na konci účetního období (R.).....	151
8.3	Shrnutí.....	152
9	Základní prvky přehledu o změnách vlastního kapitálu.....	153
9.1	Základní kapitál (zapsaný do veřejného rejstříku).....	153
9.2	Změny základního kapitálu (Základní kapitál nezapsaný do veřejného rejstříku).....	153
9.3	Vlastní akcie a vlastní obchodní podíly.....	154
9.4	Změny základního kapitálu.....	154
9.5	Ážio.....	154
9.6	Ostatní kapitálové fondy.....	155
9.7	Oceňovací rozdíly z přecenění majetku a závazků.....	156
9.8	Oceňovací rozdíly z přecenění při přeměnách obchodních korporací, Rozdíly z přeměn obchodních korporací a Rozdíly z ocenění při přeměnách obchodních korporací.....	156
9.9	Rezervní fond.....	156
9.10	Statutární a ostatní fondy.....	156
9.11	Výsledek hospodaření minulých let.....	156

9.12	Výsledek hospodaření běžného účetního období.....	157
9.13	Shrnutí.....	157
10	Příloha jako komentář k účetním výkazům a nositel dalších podstatných informací pro uživatele.....	158
10.1	Obecné údaje.....	158
10.1.1	Identifikační údaje.....	158
10.1.2	Údaje o postavení účetní jednotky.....	159
10.1.3	Údaje o zaměstnancích a jiných osobách.....	160
10.2	Obecné účetní zásady, používané účetní metody, odchylky.....	161
10.3	Doplňující údaje k rozvaze a výkazu zisku a ztráty.....	162
10.4	Informace, které nejsou v rozvaze a ve výkaze zisků a ztráty.....	164
10.5	Shrnutí.....	165
11	Účetní závěrka.....	167
11.1	Pojetí účetní závěrky.....	167
11.2	Základní vymezení účetní závěrky.....	167
11.3	Druhy účetní závěrky.....	168
11.3.1	Řádná účetní závěrka.....	168
11.3.2	Mimořádná účetní závěrka.....	168
11.3.3	Mezitímní účetní závěrka.....	169
11.3.4	Konsolidovaná účetní závěrka.....	169
11.3.5	Finanční výkaznictví.....	169
11.4	Proces účetní závěrky.....	170
11.4.1	Vytvoření předpokladů pro vedení účetnictví.....	170
11.4.2	Otevření účetních knih.....	170
11.4.3	Průběžné účtování.....	170
11.4.4	Inventarizace.....	171
11.4.5	Účetní uzávěrka.....	171
11.4.6	Sestavení účetních výkazů.....	172
11.4.7	Audit účetní závěrky.....	172
11.4.8	Schválení účetní závěrky.....	176
11.4.9	Zveřejnění účetní závěrky.....	176
11.5	Shrnutí.....	176
12	Výroční zpráva.....	178
12.1	Obsah výroční zprávy.....	178
12.2	Zpráva o vztazích.....	180
12.3	Shrnutí.....	181

13 Aplikace finanční analýzy	182
13.1 Metody finanční analýzy	182
13.2 Analýza absolutních (extenzivních) ukazatelů.....	183
13.2.1 Horizontální analýza – analýza trendů	183
13.2.2 Vertikální analýza – procentní podíly	184
13.3 Analýza fondů finančních prostředků (rozdílové ukazatele).....	185
13.3.1 Čistý pracovní kapitál.....	185
13.3.2 Čisté pohotovové prostředky (peněžní finanční fond).....	186
13.3.3 Čisté peněžně-pohledávkové finanční fondy (čistý peněžní majetek).....	187
13.4 Poměrové ukazatele.....	187
13.4.1 Ukazatele likvidity.....	187
13.4.2 Ukazatel běžné likvidity (Current Ratio).....	188
13.4.3 Ukazatel pohotovové likvidity (Quick Ratio).....	189
13.4.4 Okamžitá likvidita – peněžní, hotovostní likvidita (Cash Ratio).....	189
13.4.5 Ukazatele rentability – výnosnosti (ukazatele míry zisku).....	190
13.4.6 Rentabilita úhrnných vložených prostředků – – rentabilita aktiv (Return on Assets)	190
13.4.7 Rentabilita vlastního kapitálu (Return on Equity).....	191
13.4.8 Rentabilita dlouhodobého kapitálu (Return on Cupital Employed)	191
13.4.9 Rentabilita tržeb (Return on Sales).....	192
13.4.10 Rentabilita nákladů	193
13.4.11 Ukazatele zadluženosti a finanční struktury	193
13.4.12 Ukazatel věřitelského rizika (Debt ratio).....	194
13.4.13 Kvóta vlastního kapitálu (Equity Ratio).....	195
13.4.14 Ukazatel finanční páky (Financial Gearing, Financial Leverage)	195
13.4.15 Stupeň zadluženosti (Debt-Equity Ratio).....	196
13.4.16 Míra finanční samostatnosti.....	196
13.4.17 Míra úrokového krytí (Interest Coverage, Times Interest Earned).....	196
13.4.18 Míra zadluženosti vlastního kapitálu.....	196
13.4.19 Ukazatele aktivity	197
13.4.20 Ukazatel obratu celkových aktiv.....	197
13.4.21 Ukazatel obratu stálých aktiv	197
13.4.22 Ukazatel obratu zásob.....	198
13.4.23 Doba obratu pohledávek.....	198
13.4.24 Doba obratu závazků	198

13.5	Komplexní charakteristiky finančního zdraví	199
13.5.1	Altmanovo Z-Score	199
13.5.2	Altmanův model upravený manželi Neumaierovými	200
13.5.3	Tamariho model	201
13.6	Shrnutí	202
	Summary	203
	Literatura	204
	Použité předpisy	206
	Seznam obrázků, tabulek a grafů	207
	Přílohy	208
	O autorce	216
	Věcný rejstřík	217

SEZNAM ZKRATEK

A	Aktiva
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EHS	Evropské hospodářské společenství
EU	Evropská unie
FIFO	First In, First Out
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IASC	International Accounting Standards Committee
IFRIC	International Financial Reporting Interpretations Committee
IFRS	International Financial Reporting Standards
LIFO	Last In, First Out
N	Náklady
např.	například
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
P	Pasiva
Př	Příjmy
SEC	Securities and Exchange Commission
SFAS	Statement of Financial Accounting Standards
USA	Spojené státy americké
US GAAP	United States Generally Accepted Accounting Principle
V	Výnosy
VK	Vlastní kapitál
Výd	Výdaje
Z	Závazky

SEZNAM ZKRATEK NĚKTERÝCH POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

IZ	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
NOZ	zákon č. 89/2012, občanský zákoník
Obchodní zákoník	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
Vyhláška 500	vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
ZDP	zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
ZDPH	zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
ZÚ	zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů

PODĚKOVÁNÍ

Vážím si možnosti, že se recenzentem mé knihy stala prof. Ing. Libuše Müllerová, CSc. Děkuji za odborné názory i drobné připomínky, které svědčí o vysoké erudovanosti a zároveň pozornosti, kterou jsi, Libuško, věnovala mému dílu. Za to přijmi upřímné poděkování.

*V Praze dne 5. srpna 2014
Hana Březinová*

ÚVOD

Uklizeno jako v pokojíčku – je to krásný pocit, když se rozhlédnete kolem. Takový přeji každému statutárnímu orgánu, to jest osobě, která odpovídá za účetnictví. Pomyslně stužkou svázaná účetní závěrka leží na stole a v ní uspořádaný život účetní jednotky za právě uplynulé účetní období. Daleko krásnější je však zážitek uživatele účetních výkazů, resp. účetní závěrky a dalších dokumentů, když rozváže stužku a umí v účetních výkazech číst. Rozumí, co prožívala účetní jednotka, čím se zabývala, proč utrácela, co vytvořila, komu a co prodala, zda za to dostala peníze, jestli zaplatila zaměstnancům za jejich práci a odvedla za ně i pojistné na sociální zabezpečení a zdravotní pojištění. „A, tady něco nehraje,“ mne si uživatel bradu a snaží se dešifrovat údaj vykázaný v jedné z kolonek. „To proto, tak vida, nakonec to zvládli... a já také,“ řekne si spokojeně uživatel účetních výkazů a je na sebe náležitě hrdý. A má být proč.

Čím více lidí si bude číst v účetních výkazech, tím lépe porozumí hospodářskému životu v naší zemi, v Evropě, kdekoliv na světě – tím lépe pochopí, co dělat, abychom si udrželi životní úroveň, nebo ji dokonce zvýšili. Účetnictví není jen hromadění a seskupování dat, ale jde o to z nich vytvořit přehledné a srozumitelné informace. Účetní výkazy a následně účetní závěrky jsou tu od toho, abychom pochopili ekonomické procesy kolem nás a uměli je smysluplně řídit a využívat.

MOTTO

Sudoku rozvíjí matematické myšlení. Křížovky spojují myšlení se znalostmi. Ale teprve čtení účetních závěrek otevírá obzory, životy obchodních korporací – od jejich zrození po jejich zánik dokumentují každou jejich vteřinu, fotografují historii. Tak jako Smetanova Vltava popisuje řeku od jejích pramínků, přes potůčky, říčky k silnému toku, tak zobrazuje analýza účetních výkazů elementární prvky, jejich vzájemné prolínání, seskupování až po přehledné, ucelené informační databáze zrcadlící skutečný život obchodní korporace.

1 ÚČETNICTVÍ

Účetnictví je bezesporu **vědní obor**. Je dlouhodobě součástí vědy v obecném smyslu, je charakterizováno specifickým předmětem i metodou bádání. O účetnictví jako o vědním oboru lze konstatovat, že jde o vyvíjející se systém vědních poznatků o určité oblasti skutečnosti. O vědeckém bádání v účetnictví se lze přesvědčit pohledem do záznamů o výzkumných a vědeckých pracích.

Vydeme-li z obecné definice vědního oboru, za samostatný vědní obor lze disciplínu považovat v případě, že splňuje alespoň následující podmínky:

- má specifický **objekt** zkoumání (cílem pozornosti účetnictví je majetek, závazky, včetně dluhů, jako jejich reziduum vlastní kapitál, náklady, výnosy, jako jejich reziduum výsledek hospodaření),
- má vyvinuté specifické **metody a techniky** své práce (mezi základní účetní metody patří oceňování, odpisování, ale také opravné položky, časové rozlišování, dohadné položky, rezervy či odložená daň; mezi techniky lze zařadit způsoby účtování, vykazování a zveřejňování),
- má vytvořenou vlastní **terminologii** a přesně vymezené **pojmy** (terminologie, která je naukou o termínech, tj. o odborných názvech, a o způsobu jejich vytváření a sestavování do systémů, je naprosto nezbytná pro účetnictví, neboť musí být jednoznačně stanoveny odborné názvy označující konkrétní informace a jejich seskupení; bez kvalitně vymezených pojmů, které se účetnictví snaží stále precizněji definovat, by mohla být nepřesná interpretace skutečností, které jsou objektem zkoumání této vědecké disciplíny),
- používá **jazyk**, který je vlastní zkoumané vědě (jedná se o odborné názvosloví, které je jak oficiální – vymezené právními normami, např. stavby, zásoby, finanční majetek, nebo dané zvykem či tradicí, např. Má dáti, Dal, předvaha, faktura, ale také neoficiální – jedná se o odborný slang, např. nedaňové náklady),
- je charakterizována určitou svou **filozofií** (filosofie vědy zkoumá vědu jako specifickou sféru lidské činnosti i jako vyvíjející se systém poznatků – tento proces určitě ve vědním oboru účetnictví dlouhodobě, minimálně po staletí, probíhá);
- má **vztah k jiným vědeckým disciplínám** definovaných přesnými relacemi, vyjádřeními matematickými, empirickými a jinými pojmy nebo funkcemi (souvztažnost např. s ekonomikou, právem, statistikou),
- má vlastní **studijní obor** vytvořený a rozvíjený na univerzitách a ve vědeckých ústavech (v současnosti lze napočítat v České republice 7 vysokých škol, kde se samostatně učí obor účetnictví, 23 vysokých škol ale má tuto vědeckou disciplínu zahrnutou například pod financemi nebo obdobným oborem).

1.1 Účetnictví jako informační systém

Účetnictví je informační systém bohatý na informace zobrazující probíhající výrobní, obchodní a další procesy. Ty jsou zachyceny účetními záznamy, které jsou časově a věcně (systematicky) uspořádány. Výstupem jsou jak podrobné, elementární informace, tak informace agregované na určité požadované úrovni.

Účetnictví poskytuje informace:

- za **účetní jednotku** (tj. právnickou nebo fyzickou osobu, která má povinnost, nebo se dobrovolně rozhodla vést účetnictví),
- za **účetní období** (tj. většinou za dvanáct po sobě jdoucích měsíců, buď počínaje lednem – kalendářní rok, nebo jiným měsícem – hospodářský rok; informace se zjišťují jako stavové k určitému okamžiku, nebo se zachytí jejich tok za určitý interval),
- o **stavu a pohybu majetku a závazků včetně dluhů, o nákladech, výnosech a výsledku hospodaření** (majetek je v různých formách, strukturách, podobách, postavení a pohledech, proto se sledují i náklady, výnosy a výsledek hospodaření).

Informace z účetnictví jsou potřebné pro:

- využívání, správu, ochranu, zhodnocování, zcizování majetku,
- rozhodování, zda:
 - chtějí do takové účetní jednotky investovat – zapůjčit jí peněžní prostředky, stát se jejím vlastníkem,
 - lze s takovou účetní jednotkou spolupracovat, obchodovat, pracovat v ní,
- řízení:
 - této účetní jednotky,
 - skupiny účetních jednotek, například konsolidačního celku (majetkově, smluvně nebo personálně propojeného), odvětví,
- kontrolu:
 - této účetní jednotky,
 - skupiny účetních jednotek majetkově, smluvně, personálně nebo vzájemnou spoluprací propojených,
- prokázání daní, dotací, zápůjček, úvěrů, příspěvků, čerpání dotací,
- rozhodčí, správní nebo soudní jednání včetně insolventního.

1.2 Vývoj účetnictví

Postupně, jako se vyvíjejí společnost, zbožně – peněžní vztahy, politika, politická ekonomie, politická a hospodářská nadnárodní, národní, podniková, ale také vnitropodniková uskupení, se vyvíjí již celá staletí účetnictví. Mění se zásady, kterým se

přízpůsobuje, uživatelé, kterým přináší informace, a proto také požadavky na průběžné a finální výstupy tohoto systému. Zásadní roli hrají technologie a postupy zaznamenávání informací, které do účetnictví vstupují, v jeho procesu se zpracovávají a jako výstup jsou zveřejňovány.

V dlouholetém časovém úseku, v němž je účetnictví v praxi uplatňováno a v teoriích rozvíjeno, se měnila a vyvíjela také účetní terminologie, principy, zásady, metody, soustavy a konkrétní postupy. Na používané systémy měl vliv stav ekonomiky a hospodářské politiky v dané zemi včetně vlastnictví (soukromého patřící jednotlivci, soukromého, patřící skupině osob, státní), právního systému (kodifikované právo, zvykové právo), potřeby přímého direktivního řízení, předmětu činnosti dané účetní jednotky (výrobní, obchodní, finanční, nevýrobní), aplikace solidarity v oblasti sociální, zdravotní, správní, vazba veřejných financí včetně daňového zákonodárství na podnikatelské prostředí a daná funkce účetnictví v celém systému.

Přes jednoznačnou potřebu účetnictví pro mikroekonomické i makroekonomické prostředí mu nebyla v každé době dána patřičná vážnost, nevyužívaly se jeho nástroje, vnitřní kontrolní prvky a nebylo kvalitně pracováno s informacemi, které se v účetnictví zpracovávaly a vytvářely. Přesto lze podstatu účetnictví, jeho základní metody a nástroje považovat za odkaz, který tvoří základní páteř samostatného vědního oboru od doby, kdy účetnictví přestávalo mít povahu pouze poznámkových zápisů přizpůsobených jen soukromé potřebě jednotlivců. Vytvoření samostatné ucelené vědní disciplíny lze spojovat s obdobím vzniku a rozvoje kapitalismu. Od účetnictví začalo být požadováno, aby:

- mělo ustálenou formu (vyvinuly se účetní soustavy),
- vyhovovalo obecnějším požadavkům různých uživatelů,
- bylo srozumitelné nejen osobě, která jej vytvářela,
- oprostilo se od závislosti na tom, kdo účetnictví vytvářel,
- zbavilo se subjektivnosti a nabývalo samostatnosti i obsahově.¹

Účetnictví je velmi starou disciplínou, o níž existují doklady již ze starého Říma. Lze doložit, že ve 2. století před naším letopočtem měli zámožnější občané jakousi pokladní knihu. Tato kniha měla podle Mommsena před soudem důkazní moc (*fides publica*). Existují ale jen domněnky, že se jedná o součást podvojného účetnictví.

¹ BŘEZINOVÁ, H.; MUNZAR, V. *Účetnictví I*. Institut svazu účetních. s. 21–22.

Obrázek 1: Traktát Fra Luca Pacioliho

Sūma de Arithmetica Geo- metria Proportioni 7 Pro- portionalita.

Continentia de tutta l'opera.

De numeri e misure in tutti modi occurrenti.
Proportioni e proportionalita a notitia del 5° de Euclidi
de e de tutti li altri soi libri.
Chiaui ouero euidentie numero. 13. p le q̄nta conti-
nue pportionali del 6° c. 7° de Euclide extratte.
Tutte le parti del algoritmo: cioe releuare. prir. multi-
plicar. summare. e sottrare cō tutte sue p̄ue i sani e ro-
ti. e radici e p̄gressioni.
De la regola mercantescia ditra del 3. e soi fōdamen-
ti con casi exemplari per c^o m^o 3. 6. guadagni: perdi-
te: transpositioni: e inuestite.
Partir. multiplicar. summare. e sottrare de le proportio-
ni e de tutte forzi radici.
De le 3. regole del carayn ditra positiōe e sua origie.
Euidentie generali ouer conclusioni n° 66. absolute
ogni caso dōe per regole ordinarie nō si podesse.
Tutte forte binomii e radici e altre linee irrationali del
decimo de Euclide.
Tutte regole de algebra ditte de la cosa e loz fabz-
de e fōdamenti

Při cíleném studiu dějin účetnictví se lze seznámit s prvním tištěným pojednáním o podvojném účetnictví, které napsal vlašsky Fra Luca Pacioli a vydal roku 1494 v Benátkách. Spis byl pojat jako učebnice matematiky s názvem *Suma de Arithmetica, Geometria, Proportioni e Proportionalita*. Konkrétně o účetnictví pojednává traktát s nadpisem *Tractatus XI. Particularis de computis et scripturis*. Jiné vydání vyšlo v roce 1523 v Toskáně.

Poznámka

O účetnictví se hovoří také v souvislosti s primitivní existencí formou zářezů (vrubů) do stromů, kostí, holí, a to již za doby prvobytně pospolné společnosti. Nejedná se však o prokazatelné účetní záznamy podvojného účetnictví. Lze doložit určitou formou záznamů, nikoliv však ucelený systém, za něž účetnictví dnes považujeme.

Poznatky o účetnictví a jeho historii takřka před sto lety shrnul velmi pečlivě prof. Dr. Josef Pazourek v knize *Theorie i praxe účetních soustav*. V ní je popsáno,

jak se rodily „každoroční závěry“ včetně nově nazývané bilance jako „Rozvaha jmění“ a „Účet ztráty a zisku“, které požadoval Stevin již v roce 1608.

Historie účetnictví je nesmírně zajímavá a mnohé kapitoly by bylo možné psát o systému, který přinesl Baťův velmi pokrokový přístup k organizaci a řízení včetně účetnictví, kalkulací a rozpočtovnictví. Pro čtení účetních výkazů, které dostaneme do rukou na území nejen naší republiky, ale celého kontinentu, případně i širším území, je potřeba podívat se do období, kdy se začala rýsovat dnešní EU. Předpoklady jejího vzniku sahají k EHS, což byla mezinárodní organizace založená za účelem ekonomické integrace (1958). V té době bylo rozhodnuto začít pracovat na **kodexu účetní legislativy**. První hmatatelný výstup byla **Čtvrtá směrnice (78/660/EHS)**, která se týká vyhotovení ročních účetních závěrek určitých forem společností. Směrnice sice vznikala celých 20 let, avšak novou směrnici o ročních účetních závěrkách, konsolidovaných účetních závěrkách a souvisejících zprávách některých forem podniků, o změně směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/43/ES a o zrušení směrnice Rady 78/660/EHS a 83/349/EHS (tj. Sedmá směrnice) vydal Evropský parlament a Rada EU až po 35 letech, tedy 26. června 2013 (2013/34/EU). Na základě dosavadních analýz a diskusí lze mít za to, že nová směrnice plynule navázala na Čtvrtou směrnici a příliš nenaruší nacvičené čtení účetních výkazů obchodních korporací.

Pohled na výstupy z účetnictví je v celosvětovém měřítku ovlivněn krachem na burze v New Yorku v roce 1929 a významně také US GAAP, které začal od roku 1972 tvořit výbor Financial Accounting Standards Board. Ve stejné době (1973) začal působit Výbor pro mezinárodní účetní standardy (IASB). Po organizačních transformacích a snaze odstranit rozdíly proti US GAAP rozhodla EU pro společnosti, které jsou kotované na veřejném kapitálovém trhu EU, aby od roku 2005 povinně vykazovaly účetní výkazy podle standardů IAS/IFRS (do roku 2001 byly vydávány standardy IAS, od roku 2001 kdy je u standardů zdůrazněno jejich finanční hledisko, jsou nově vzniklé standardy publikovány pod zkratkou IFRS).

Na území EU tedy působí dva způsoby usměrňování, a to:

- Směrnice EU, které se vztahují v České republice na všechny společnosti s ručním omezeným, akciové společnosti, komanditní společnosti a veřejné obchodní společnosti,
- Mezinárodní účetní standardy (IAS/IFRS), které se vztahují v České republice na obchodní společnosti, které jsou emitentem cenných papírů přijatých k obchodování na evropském regulovaném trhu; IAS/IFRS se vztahují také na konsolidující účetní jednotku, případně na konsolidované účetní jednotky, pokud to schválí nejvyšší orgán této účetní jednotky.

V České republice reguluje účetnictví ZÚ, ze dne 31. 12. 1991. Upravuje předmět účetnictví, kvalitativní charakteristiky účetnictví, rozsah a vedení účetnictví, účetní doklady, účetní zápisy a účetní knihy. Část třetí vymezuje účetní závěrku,